

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR.

10-ik szám.

Mátyás királynak hadművészeti szempontból legérdekesebb levele, melyet az otrantói vállalat alkalmából nápolyi követéhez, az egri bíbornok-érsekhez írt.

Miután Leontius János Nápolyból visszatért, megtudtunk mindent a mi Atyaságodnak jelenlétében Atyánkkal, felséges Ferdinánd királylal történt; Ő felségének feleleteit jól megértettük, a mikből, a tények által bebizonyítva, meggyőződünk arról, a mit mindig gondoltunk, s Atyaságodnak előre megjósoltunk, t. i. a mi a hadi segílyt illeti, bármennyire bizzunk is a szavakban, vagy semmi, vagy igen csekély az eredmény és ha történik is valami, az a legnagyobb késedelmezéssel lesz meg. Nagyon jól tudja ugyanis Atyaságod, hogy mely és mily nagy ígéretek kaptunk a nyújtandó segílyre nézve és hogy mit meg nem tettünk Szentséges Urunknak, és magának Atyánknak is buzdítására, a mely nagy munkában, hogy mily elviselhetetlen költségeink voltak, nem kell nekem elmondanom, mivel Atyaságod ezt saját tapasztalatából legjobban tudhatja. És bár igen nehéz és elviselhetetlen, mások buzdítására, a közös védelemért mások segítsége nélkül, csupán saját erőinket kockára tenni, még is sokkal nehezebb és bajosabb az, hogy ha az alatt míg mások a közös szükségnek orvoslására sietni vonakodnak, minket is saját dolgainknak előrelátással való rendezésében akadályoznak, a mi által összekúsáltatnak ügyeink, mikor már azt véltük, hogy a törökkel bizonyos békepontokhoz jutottunk, s erre a török maga biztatott fel bennünket.

Addig kellett azonban e dolgot halasztgatnunk, s mások kedvére függőben tartanunk, mígnem minden oldalról a szárazon maradtunk; vagyis míg egyrészt reményünkben csalódtunk, más részről ez annyira elnapolt dolgokkal azt sem tudjuk hogy állunk, annál is inkább, mert a

törököt régen és szilárdúl tartja szava, s a mai napig sem tudja biztosan, mi szándékunk van a békére nézve, jóllehet már többször és többek által fordult hozzánk kérelmével. Miért is, ha bármilyen békeföltételekre akarunk vele jutni (amint hogy erre kénytelenek is leszünk.) ügyeinket előlről kell tárgyalnunk, sőt kell hogy tegyünk valamit, mert ha tetteink szavainknak meg nem felelnek, elveszítjük hitelünket. Ezt azért óhajtjuk Atyaságoddal közölni, hogy: ha a törökkel megkötnők a békepontokat, a legvégső kényszerűségnek engedve, -- akkor ki tudjon Atyaságod bennünket menteni, ott ahol kell, mert mint azt előre becsátottuk, ezt meg nem tennénk, csakis a végső szükség által kényszerítve.

Mindazonáltal, valamint máskor is készek voltunk Atyánknak sereget küldeni, ha azt láttuk, hogy nagy szükségben van, úgy (most is) oda rendeltük a sereget melyet kért, jóllehet nem csekély nehézséggel, mert senki sem akar azon vidékre szívesen menni. Most azonban 400 gyalogot és 150 lovast Magyar Balázs vezérünk alatt előre küldünk, a többi huszárság, t. i. még 150, rövid idő alatt követni fogják őket, úgy hogy a lovasság kitegye a háromszázat, kik közül 100 nehéz lovas, 200 pedig huszár lesz. Mint előre elhatároztuk, mindannyit együtt küldtük, de nem volt elég hajónk, hogy átszállították volna őket, soha sem találunk ugyanis még a legnagyobb igyekezettel sem elegendő hajót birodalmainkban, hogy az egyszerre való átszállításra képesek lettek volna. Miért is a hajók hiánya miatt többeknek vissza kellett maradniok, de rövid idő alatt útnak fognak bocsájtatni azok is. Atyaságodat csupán felséges Ferdinánd királynak, Atyánknak, figyelmeztetésére kérjük, hogy Zengig küldjön hajókat eléjük, hogy a jelen körülmény miatt minél gyorsabban és alkalmasabban vitessenek át, mert különben soká kell várakozniok. Intézkedjék tovább Atyánknál, hogy elégséges nehéz szekér küldessék eléjük, melyek a hadi fegyvereket, pajzsokat, pánczélokot és ágyúkat, továbbá erőműveket, nyilakat és golyókat, amiket mindeneket készen küldtünk, a csapatokkal együtt tovaszállítsák, mert ezen eszközök nélkül a csapatok mit sem érnek. Mindezeket mi fogjuk a túlsó partra küldeni, csak arra legyen gond, hogy onnét tovább t. i. alkalmas helyre szállíttassanak. Mi ugyanis Atyánkért mindent szívesen megteszünk, a mit tehetünk, a mint azt a kölcsönös szükség és szövetség meg is kívánja; — jóllehet az ő feleletéből, melyet Leontius hozott, semmit sem vettünk ki, mi vagy a Nekünk adott ígéreteknek, vagy várakozásunknak, vagy az ország jólétének kellőkép megfelelné. A többek között így hangzik a felelet: „Így állván a dolgok, míg Otrantoból a törökök el nem üzetnek, Ő felsége mit sem tehet a segítséget illetőleg, de ha Otranto elfoglaltatik, mintán kiüzetnek azon tartományból a törökök, kész az utolsó ingéig mindent

koczkára tenni». Hogy e szavakban mennyire bízunk, vagy mit vegyünk ki belőlök, — nem tudjuk. Mert ha akkor, mikor a legközelebbi szükség szorongatja Ő felségét, a mi őtet magát is legjobban érdekli nem teszi meg szövetségeseinek, annál kevésbbé tenné meg azt, ha az ily nehézségektől ment volna.

Azt írja Szentséges Atyánk, miszerint elhatározta, hogy 200,000 arany forintnyi segílyt nyújt nekünk a török ellen. Ezt az összeget pedig Itália hatalmasságainak kell összeadni, az ő kivetése szerint, melyhez maga Ő szentsége évenként 50,000 arany forinttal fog járulni a hit védelmére. Jóllehet, mi sokkal többet koczkáztatunk, de még is, ha ezt a segílyt megkapnók, ez roskadozó ügyeinknek lendületet adna. Azonban, a mint az apostoli brevéből kiveszszük, e határozatra sem fektethetünk valami nagy súlyt, mert úgy értjük, hogy ezen összeg megadása Ő szentsége által föltételesen határozottatott el, t. i. Ő szentsége csak abban az esetben adná meg, ha a többi hatalmasságok, határozata értelmében, saját részöket megfizetik; de mivel még senki sem felelt arra, hogy a mit kivetettek rá, meg fogja adni: — attól félünk, hogy ha egy vonakodik, mindannyian megtagadják azt. Nekünk azonban nem lesz nehéz, akár hosszadalmasabban is várakoznunk, csak azok, kiket a szomszéd tüze legjobban érint, — bírják elviselni. Meg fognak győződni arról, hogy mi szívrünkön hordjuk ügyeinket, s hogy Isten segítségével ezentúl is lesz gondunk rá: és ha meg kell halni, mi nem leszünk az elsők.

Hogy azonban Atyaságod katonaságunk viszonyait felséges Urunkkal, királyunk — és Atyánk, — Ferdinanddal megismertethesse, tetszett nekünk, hogy a katonaság különféle rendeit leírjuk, hogy megismerve Ő felsége mindent, tudhassa, hogy mennyit és mely rendből kíván magához küldetni. Tudhatja azt Atyaságod, a mit gyakrabban saját szemével is látott, hogy a katonaság nálunk három rendre osztatik: Ezek közül az első rendet a nehéz lovasok képezik; ezek minden negyed évre 15 aranyat kívánnak minden ló után és máskép nem jönnek ide. A másik rend a könnyű lovasság, kiket huszároknak nevezünk; ezek negyedévenként 10 forintot akarnak minden ló után és máskép nem jönnek ide. A harmadik rendet a gyalogság képezi, és pedig különféle osztályokban megkülönböztetve: Ezek közül ugyanis némelyek könnyű gyalogosok, mások nehéz fegyverzetűek és ismét mások nehéz pajzsosok. A könnyű gyalogság évnegyedenként egy személyre 8 aranyat kíván, a nehéz fegyverzetűek és pajzsosok, mivel apródok és szolgák nélkül a fegyvereket és pajzsokat nem hordozhatják és mivel e gyermekeket használati szükségből meg kell tartaniok, a fegyverekhez és pajzsokhoz mindegyik két személy zsoldjával akarja (megtartani őket). Vannak ezeken kívül puskások, kik

tudnak a fegyverekkel és pisztolyokkal bánni, de sem nem oly serények, sem nem oly használhatók a lövöldözésre, mint a gyalogság, hanem azért a pajzsosok után az összecsapás elején t. i. mielőtt birokra kelnének, nem különben a várak ostromára és védelmére legjobbak. Így tehát ezek is annyit akarnak, mint a gyalogok. Mi pedig megtartjuk azon szokást, hogy bármily számban legyen is a gyalogság, annak ötödrésze mindig a puskásokból állíttatik össze. Mindezeket jól megértve, Ő felsége válaszon, hogy mennyit és mely rendekből kíván. Mi ugyanis, miután megismertük Ő felsége akaratát, mindezekből szívesen küldünk, de azon föltétellel, hogy O felsége vagy ide küldje a zsoldra való összeget, vagy pedig, ha úgy tetszik, hogy mi saját pénzünkből osszszuk ki azt, küldjön ide valakit övéi közül, vagy bízza meg a zengi tisztelendő atyát (püspököt), hogy vessen számot a katonaság fölött és amennyiben mi magunkat azoknak küldésében kiteszszük, levélben tudósítson bennünket, hogy hol és mikor kapjuk meg az azokra kiadott összeget. Hogy azonban Ő felsége a katonaság szokásait és erkölceit ismerje: A nehéz fegyverzetűeket mi fal gyanánt tekintjük, kik helyökből ki nem mozdulnak, ha egy helyen kell mindannyinak meghalni is. A könnyű fegyverzetűek pedig alkalmoszerűen csapnak ki, s ha kifáradtak, vagy nagy veszélyt sejteneek, a nehéz fegyverzetűek mögé vonóulnak, s ott veszteglenek meg-újult erővel s visszanyert bátorsággal, mígnem megragadva az alkalmat, újból harcra törnek elő. Végül az egész lovasságot és a puskásokat a nehéz fegyverzetűek és pajzsosok veszik közbe: épen úgy, mint mikor erődítményben vannak; mert a nagyobb pajzsok egymásra téve körben mintegy várat képeznek, s helyettesítik a falakat; ezzel védve a gyalogság és mindannyian kik közben vannak, miként ha sánczból, vagy erődítményből harcolnak, s kedvező alkalom adtával kirohannak, miként azt Atyaságod, ki több hadjáratainkban részt vett, saját szemével gyakrabban láthatta. Mindezeket azért akarjuk Atyaságodnak leírni, hogy Ő felségének feltárhassa; Ő felsége pedig aztán választhasson, hogy mennyit óhajt mindezekből magának küldetni.

Mi pedig oly kapitányokat küldtünk, kik mindeneket föl tudnak deríteni, miként Ő felsége, ha akarja, látni fogja a tapasztalatból, s nem volna rossz, ha Ő felsége ezen Magyar Balázs kapitányunktól, mindezt kísérletképen saját szemével látná végrehajtatni. Látva ugyanis, hogy a csatározásnál mi milyen módot és rendet tartunk, s ha Ő felségének az a rend tetszenék, úgy tartatnék meg; ha pedig másképp állna a dolog, akkor minden Ő felségének tetszése és kívánsága szerint történjék. De azt jól jegyezze meg, hogy ezen Magyar Balázs jól ismeri a törökök szokásait, ki sokszor ott volt Velünk és Nélkülünk is a törökök csatái-

ban és küzdelmeiben: ezért ő legjobban tudja, mikép kell a törökkel harczolni.

Ezenkívül tudomására hozzuk Atyaságodnak, hogy mi rövid napok alatt Vitéz János követünket Rómába küldjük; mit is Atyaságodnak sok és gyakori rábeszélése és serkentése által indítatva teszünk. E követünk azon parancsolatot fogja tőlünk kapni, hogy mindent Atyaságod tanácsa szerint tegyen, kit is kérünk, hogy vigyázzon rá és úgy kormányozza, a mint véli, hogy nekünk nagyobb tisztességünkre esik, nehogy az ő jelenléte által valami illetlenség történjék.

A mi pedig Atyaságodnak Angelo Benigno öcscsére vonatkozó levelét illeti, a következőket válaszolom: A mi őt illeti, Atyaságod kedveltetéséért szeretjük őt is, kétségkívül azt akartuk, hogy maradjon a királyné mellett mindaddig, míg ő nem szolgáltatott okot (az elbocsátásra). Mert midőn mi Esztergomból ide útra keltünk, akkor ő (mivel néha szabadsága van) Egerbe ment: ezután a királynéhez ment, s az ő társaságában jött ide. Ne is gondolja azt Atyaságod, hogy a királyné készíti őt a nősülésre, hanem ő a milyen könnyelmű fiatal koránál fogva, önkényt akart a királyné szolgálói közül nőt venni magának, a mi miatt mi megdorgáltuk őt. Mi bizonylyan jót akarunk vele, csak ő magát vissza ne tartsa. Most is gondoskodtunk róla, hogy pénzt kapjon és ha szolgálni akarna és a mi szolgálatunkban megmaradni, (mert módjában áll) mi azonnal megtartjuk őt Magunknál, s jót teszünk vele, miként ezt Atyaságoddal megbeszéltük.

Értésünkre esett az is, hogy Ő felsége a király s a mi Atyánk segítségére mindenünnen összesietett hadsereg élelmi szerekben nagy hiányt szenved, miért is azt óhajtanánk, hogy Atyaságod Ő felségének elmondaná a mi szokásainkat, melyeket hadjáratban megszoktunk tartani; vagyis azt, hogy bárhol táborozik a sereg, ott vásár tartassék; és jó volna, ha ebben Ő felsége bizonyos rendet tartana, vagyis, hogy minden szomszéd városban és a legközelebbi falukban bizonyos számú teher-kocsit helyezze el, a hely milyensége szerint, a melyek azután eladó dolgukat a táborba, vagy a katonaság állomásaira szállítanák, — mivel így sem a hadsereg nem nélkülözné a szükségeseket, sem a haszon nem esne másra, mint Ő felségének és alattvalóinak előnyére és hasznára.

Ha pedig Ő felsége Otrantót akarja bevenni, a mi véleményünk szerint jól tenné, ha ennek bevételéhez Magyar Balázs kapitányunknak tanácsával élne, s őt rendelné az ostrom élére. Minden szükségeseket, t. i. a vesszőket a sövényhez, s más az ostromhoz szükséges fákat, az ő szándéka és tanácsa szerint szereztetne be: mert hiszszük, hogy mindez

kevesebb embervesztéssel, s Ő felségének nagyobb kényelmével gyorsabban eszközölhető így. Ha elfoglalták a töröktől az így megerősített Otrantót, hogy az ágyúk és erőművek a sánczok és erődítményekről kevésbé árthatnak, — a mi tanácsunk az volna, hogy vitessenek oda nagyobb parittyá-erőművek, hogy azokban bezárva, — innét intéznék az ostromot. Nékünk ugyanis nyolcz ilyen (t. i. parittyamű) van, melyeket, ha úgy tetszenének, szívesen oda küldenénk, mihelyest erre nézve Ő felségétől megkerestetnénk. Küldünk még a kötelekkel és parittyákkal más hasonló műeszközöket és szerszámokat. Ezek ugyanis, a mi véleményünk szerint, amaz ostromhoz alkalmasabbak lesznek mint bármilyen ágyúk; főleg, ha az a város köves; mert az ott leeső kövek többet temetnének el, mintha ágyúból lövetnének; és a lőpor miatt, mely sokba kerül, ez olcsóbb is. A parittyákhoz nem kell más mint kő, s egy azokból, szórva a köveket, három ágyút is felülmúlna. Beszélük ezenkívül, hogy Ő felségének nincsenek tűzérei, tehát a legjobbakat nélkülözi, a kik tudnak az ágyúkkal bánni: nem különben azt is (beszélük), hogy nincsenek ácsai és bognárjai. Ha ez így van, kérjük Ő felségét, az ily nélkülözéseket ne titkolja előttünk, melyeknek kárát vallhatja, mivel mi mindent, a mi csak szükséges, nagy mennyiségben küldünk, hogy ezekben szükségét ne szenvedjen.

Zágráb, 1481. márcz. 10.

Jegyzet. Mátyás királynak e nagyfontosságú levele eredetiben az országos levéltárban őriztetik. Kiadatott először az «Epistolæ Mathiæ Corvini regis Hungariæ ad pontifices imperatores, reges, principes, aliosque viros illustres data» című gyűjteményben, s közöltelett Katona István, «Historia critica regum Hungariæ» című művének IX. kötetében. Magyarul Teleky közölt belőle kivonatot, a «Hunyadiak kora» V. kötetében, de nem a szöveget követve, hanem a dolgokat saját szája íze szerint csoportosítva.

Jelentősége e levélnek az, hogy Mátyás király az otrantói vállalat alkalmából, midőn ipának, Ferdinánd nápolyi és sicíliai királynak, Otranto visszafoglalására és a törökök kiűzésére segédhadat küldött, követének hadserege belső állapota, csapatainak harcmódja feől, fölötte érdekes közléseket tesz. E közlések kétszeresen becsesek; először, mert azok a legilletékesebb forrásból, magától a királytól, erednek, — továbbá pedig azért, mert kiegészítik és némileg megerősítik Bonfint, ki Mátyás király hadművészetére az egyedüli kútfő, valamint az ide vonatkozó egyéb kútforrások adatait.

Fejérvői László egy a «Tudományos Gyűjtemény» 1823-iki évfolyamában, Mátyás király fekete seregéről írt igen becses értekezésében meg-

emlékezik ugyan még egy levélről, melyet Mátyás király állítólag Alfons calabriai herceghez intézett, s mely Mátyás király hadművészetéről még tüzetesebb adatokat tartalmaz; de mi e levélnek, bár a legilletékesebb egyéneknél tettünk kérdést, s a gyűjteményeket magunk is átnéztük, nem tudunk nyomára akadni, s ebbeli szíves útbaigazítást nagy hálával fogadjunk. Egyelőre azt kell hinnünk, hogy Fejérvöki ugyancsak e levelet értette s csak tévedésből tulajdonította az otrantói olasz sereg parancsnokához, Alfons herceghez intézettnek.

Az okmányt közli:

KÖSZEGHY SÁNDOR.

*Iuppiter in terris quod erat mortalibus olim,
 Hoc Caesar populo te decet esse tuo.
 Is iuvat miseris, miseris succurre benignus
 Cum Iove sic regnum par tibi Caesar erit.
 Robur et arma placent multis, sed robore et armis
 Tuor et melior PAX mihi vis a fuit.*